

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรใน 3 อำเภอ ของจังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาที่เข้าร่วม โครงการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงปลา ประจำปี 2546 ซึ่งได้รับการอบรมหลักสูตรการเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำ ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสำนักงานประมงอำเภอพร้าว ได้แก่ อำเภอพร้าว อำเภอ สันทราย และอำเภอดอยสะเก็ด จำนวน 147 ราย เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลตามรายชื่อของ เกษตรกรที่เข้ารับการอบรม แต่เนื่องจากในขณะที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น มีเกษตรกรเลิก เลี้ยงปลาไปแล้ว จำนวน 14 ราย และเสียชีวิต จำนวน 1 ราย ส่งผลให้มีเกษตรกรที่ยังเลี้ยงปลา อยู่ในปัจจุบันที่สามารถทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้มีจำนวนทั้งสิ้น 132 ราย เครื่องมือที่ใช้ใน การทำวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานด้าน ประชากร เศรษฐกิจและสังคม กับข้อมูลด้าน ความรู้ ทักษะคติ และการปฏิบัติของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาใน 3 อำเภอ ของจังหวัดเชียงใหม่

เพศ เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 79.5 เป็นเพศชาย และร้อยละ 20.5 เป็นเพศหญิง

อายุ เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 35.6 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี และเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย

เท่ากับ 49.73 ปี

ระดับการศึกษา เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 60.6 จบการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาใหม่ ปีที่ 4

รายได้จากกิจกรรมในภาคการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 60.6 มีรายได้จาก กิจกรรมในภาคการเกษตรน้อยกว่าหรือเท่ากับ 20,000 บาทต่อปี และเกษตรกรมีรายได้จาก กิจกรรมในภาคการเกษตรเฉลี่ย 25,541.67 บาทต่อปี

จำนวนบ่อที่ใช้เลี้ยงปลา เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 78 มีจำนวนบ่อที่ใช้ในการเลี้ยงปลา 1 บ่อ และเกษตรกรมีจำนวนบ่อที่ใช้เลี้ยงปลาเฉลี่ย 1.39 บ่อ

ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 68.2 มีขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา 1-2 งาน และเกษตรกรมีขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลาเฉลี่ย 2.67 งาน

จำนวนปลาที่เลี้ยงในบ่อ เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 75.8 มีจำนวนปลาที่เลี้ยงในบ่อน้อยกว่าหรือเท่ากับ 2,000 ตัว และเกษตรกรมีจำนวนปลาที่เลี้ยงเฉลี่ย 2,427.27 ตัว

ประสบการณ์ในการเลี้ยงปลา เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 47 มีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลาน้อยกว่าหรือเท่ากับ 2 ปี และเกษตรกรมีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลาเฉลี่ย 3.46 ปี

ที่มาของบ่อเลี้ยงปลา เกษตรกรส่วนใหญ่ลงทุนขุดบ่อเองร้อยละ 56.8 และเป็นบ่อที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลหรือที่ได้มาจากแหล่งอื่นๆ ร้อยละ 43.2

ระยะทางจากบ้านถึงบ่อเลี้ยงปลา ระยะทางจากบ้านถึงบ่อเลี้ยงปลาของเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 53 น้อยกว่าหรือเท่ากับ 500 เมตร และระยะทางจากบ้านถึงบ่อเลี้ยงปลาของเกษตรกรเฉลี่ย 873.39 เมตร

จำนวนลูกพันธุ์ปลาที่ตายหลังการปล่อยลงเลี้ยง เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 57.6 มีจำนวนลูกพันธุ์ปลาที่ตายหลังการปล่อยลงเลี้ยงน้อยกว่าหรือเท่ากับ 25 % และมีจำนวนลูกพันธุ์ปลาที่ตายหลังการปล่อยลงเลี้ยงเฉลี่ย 25.64 %

นิสัยการบริโภคปลาของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 75 บริโภคอาหารที่ทำจากปลาน้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 ครั้งต่อเดือน และเกษตรกรบริโภคอาหารที่ทำจากปลาเฉลี่ย 8.93 ครั้งต่อเดือน

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประมงเรื่องการเลี้ยงปลา เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 48.5 ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประมงเรื่องการเลี้ยงปลา 1 – 2 ครั้งต่อปี และเกษตรกรมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประมงเรื่องการเลี้ยงปลาเฉลี่ย 1.80 ครั้งต่อปี

การติดต่อกับเพื่อนเกษตรกรเรื่องการเลี้ยงปลา เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 34.1 ติดต่อกับเพื่อนเกษตรกรเรื่องการเลี้ยงปลามากกว่า 4 ครั้งต่อปี และเกษตรกรมีการติดต่อกับเพื่อนเกษตรกรเรื่องการเลี้ยงปลาเฉลี่ย 5.94 ครั้งต่อปี

การรับข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาจากสื่อมวลชน เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 40.1 ได้รับข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาจากสื่อมวลชน 1-2 ครั้งต่อปี และเกษตรกรมีการรับข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาจากสื่อมวลชนรวมทั้งหมดเฉลี่ย 3.60 ครั้งต่อปี

ความรู้ของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ในคะแนนเต็ม 1.00 คะแนน เกษตรกรที่มีคะแนนความรู้เฉลี่ยรวม 0.46 คะแนน โดยแบ่งออกเป็น ความรู้ในด้านการเตรียมบ่อ 0.48 คะแนน ความรู้ในด้านการทำน้ำเขียว 0.60 คะแนน ความรู้ในด้านอาหารและการให้อาหาร 0.47 คะแนน และความรู้ในด้านโรคและการป้องกันรักษา 0.33 คะแนน

จากการวิเคราะห์ความรู้ทั้ง 4 ด้าน พบว่า ในภาพรวมเกษตรกรมีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง คือ มีคะแนนความรู้เฉลี่ยอยู่ระหว่าง 0.34-0.66 คะแนน ส่วนความรู้เรื่องปริมาณการใส่ปุ๋ยพืชสดในบ่อเลี้ยงปลาที่เหมาะสม เกษตรกรมีคะแนนความรู้ต่ำที่สุดคือ 0.11 คะแนน

ทัศนคติของเกษตรกรผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ในคะแนนเต็ม 3.00 คะแนน เกษตรกรที่มีคะแนนทัศนคติเฉลี่ย 2.41 คะแนน ถือว่าเกษตรกรมีทัศนคติในระดับสูง เป็นคะแนนทัศนคติเฉลี่ยที่อยู่ระหว่าง 2.34 – 3 คะแนน

เรื่องที่เกษตรกรมีทัศนคติที่เหมาะสมที่สุด คือ อนาคตหากมีการอบรมหลักสูตรด้านการประมงอีกจะเข้าร่วมการอบรมอีกแน่นอน มีคะแนนทัศนคติสูง 2.81 คะแนน ส่วนเรื่องที่เกษตรกรมีทัศนคติที่ไม่เหมาะสมที่สุดคือ เรื่องเมื่อเกิดปัญหาและอุปสรรคเรื่องโรคปลาการไปติดต่อเจ้าหน้าที่ประมงลำบากและยุ่งยากมาก มีคะแนนทัศนคติ 1.87 คะแนน

การปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกร ในคะแนนเต็ม 3 คะแนน เกษตรกรมีคะแนนการปฏิบัติเฉลี่ย 1.88 คะแนน ถือว่าเกษตรกรที่มีการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาปานกลาง เป็นคะแนนการปฏิบัติเฉลี่ยที่อยู่ระหว่าง 1.67 - 2.33 คะแนน โดยแบ่งออกเป็น การปฏิบัติด้านการเตรียมบ่อ มีคะแนนการปฏิบัติ 1.85 คะแนน การปฏิบัติด้านการทำน้ำเขียวมีคะแนนการปฏิบัติ 1.95 คะแนน การปฏิบัติด้านอาหารและการให้อาหารมีคะแนนการปฏิบัติ 1.76 คะแนน และการปฏิบัติด้านโรคและการป้องกันรักษามีคะแนนการปฏิบัติ 1.99 คะแนน

ส่วนเรื่องที่เกษตรกรมีคะแนนการปฏิบัติน้อยสุด คือ เกษตรกรมีการปฏิบัติที่ไม่ดีในเรื่องการใส่ปุ๋ยเพื่อสร้างอาหารธรรมชาติในบ่อเลี้ยงปลามีคะแนนการปฏิบัติเพียง 1.25 คะแนน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรกับตัวแปรอิสระด้วย t-test และ F-test

2.1 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรกับเพศด้วย t-test

จากการใช้สถิติ t-test พบว่า การปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรระหว่างเพศชายกับเพศหญิง ไม่มีความแตกต่างกัน

2.2 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของที่มาของบ่อเลี้ยงปลากับการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกร ด้วย t-test

จากการใช้สถิติ t-test พบว่า การปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรระหว่างเกษตรกรที่ลงทุนชุดบ่อเองกับเกษตรกรที่ได้รับบ่อจากการช่วยเหลือสนับสนุนจากรัฐบาลและบ่อที่ได้มาจากแหล่งอื่นๆ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยอาจเนื่องจากเกษตรกรที่ลงทุนชุดบ่อเองจะต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่อยากจะเลี้ยงปลา เพราะการชุดบ่อเองเป็นการลงทุนที่สูงแต่เกษตรกรก็กลัวที่จะลงทุนเอง ดังนั้นจึงอาจทำให้เกษตรกรมีความทู่แทและมีคามตั้งใจในการเลี้ยงปลาที่ดี มากกว่าเกษตรกรที่ได้รับบ่อจากการช่วยเหลือสนับสนุนจากรัฐบาลและบ่อที่ได้มาจากแหล่งอื่นๆ

2.3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรกับประสบการณ์ในการเลี้ยงปลา ด้วย F-test

จากการใช้สถิติ F-test พบว่า การปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรกับประสบการณ์ในการเลี้ยงปลา ไม่มีความแตกต่างกัน

2.4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรกับนิสัยการบริโภคปลา ด้วย F-test

จากการใช้สถิติ F-test พบว่า การปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรกับนิสัยการบริโภคปลา ไม่มีความแตกต่างกัน

2.5 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรกับการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประมงเรื่องการเลี้ยงปลา ด้วย F-test

จากการใช้สถิติ F-test พบว่า การปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรกับการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประมงเรื่องการเลี้ยงปลา ไม่มีความแตกต่างกัน

2.6 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรกับการติดต่อกับเพื่อนเกษตรกรเรื่องการเลี้ยงปลา ด้วย F-test

จากการใช้สถิติ F-test พบว่า การปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรกับการติดต่อกับเพื่อนเกษตรกรเรื่องการเลี้ยงปลา ไม่มีความแตกต่างกัน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรใน 3 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) โดยวิเคราะห์แบบขั้นตอน (Stepwise Method)

จากการใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) โดยวิเคราะห์แบบขั้นตอน (Stepwise Method) พบว่า การปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกร มีค่าเท่ากับ $82.622 + 8.925$ คูณด้วย (ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา) $+ 0.006$ คูณด้วย (จำนวนปลาที่เลี้ยงในบ่อ) $+ 0.877$ คูณด้วย (การรับข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาจากสื่อมวลชน) หมายความว่า การปฏิบัติในการเลี้ยงปลาที่เหมาะสมของเกษตรกรขึ้นอยู่กับปัจจัยอิสระ 3 ปัจจัยคือ ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา จำนวนปลาที่เลี้ยงในบ่อและการรับข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาจากสื่อมวลชน แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่มีขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลามาก เกษตรกรที่มีจำนวนปลาที่เลี้ยงในบ่อจำนวนมาก และเกษตรกรที่มีจำนวนครั้งในการรับข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาจากสื่อมวลชนมากต่างก็มีผลดีในทางบวกต่อการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาทั้งสิ้น

4. ผลการวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงปลาใน 3 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรคที่เกษตรกรได้เลือกจากตัวเลือกที่กำหนดในแบบสัมภาษณ์ พบว่า

- ปัญหาและอุปสรรคที่เกษตรกรเลือกว่ามีระดับความรุนแรงมาก คือ เรื่องขาดแคลนเงินทุน ร้อยละ 50.8 และเจ้าหน้าที่ประมงในพื้นที่มีจำนวนน้อย ร้อยละ 43.9
- ปัญหาและอุปสรรคที่เกษตรกรเลือกว่ามีระดับความรุนแรงปานกลาง คือ การรับข่าวสารใหม่ๆ เรื่องการเลี้ยงปลา ร้อยละ 40.2 พันธุ์ปลาไม่มีคุณภาพ ร้อยละ 36.4 ขาดแคลนพื้นที่ในการขยายบ่อเลี้ยงปลา ร้อยละ 46.2 และผลผลิตที่เลี้ยงไม่ดี ร้อยละ 42.4
- ปัญหาและอุปสรรคที่เกษตรกรเลือกว่ามีระดับความรุนแรงน้อย คือ เรื่องการลักขโมยปลาในบ่อ ร้อยละ 48.5
- เกษตรกรเลือกว่าไม่มีปัญหาและอุปสรรคเลย คือ เรื่องขาดแคลนแหล่งน้ำในการเลี้ยงปลา ร้อยละ 53.8 โรคและศัตรูปลา ร้อยละ 47.7 และอาหารปลาไม่มีคุณภาพ ร้อยละ 40.9
- ส่วนข้อเสนอแนะของเกษตรกรเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค คือ ควรมีการจัดหาเงินผู้ดอกเบี้ยต่ำหรือปลอดดอกเบี้ยแก่เกษตรกรในการเลี้ยงปลา ในจัดการอบรมโครงการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงปลาในครั้งต่อไป เกษตรกรอยากให้เจ้าหน้าที่ประมงให้ความรู้เพิ่มเติมในเรื่องการจัดการเงินทุนหมุนเวียนในระหว่างการเลี้ยงปลา เจ้าหน้าที่ควรจัดส่งหนังสือหรือเอกสารต่างๆ เรื่อง

การเลี้ยงปลาเป็นรายปีหรือรายเดือน ส่งมายังศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล เจ้าหน้าที่ควรระบุแหล่งที่มาของพันธุ์ปลาที่ให้แก่เกษตรกร ควรคัดเฉพาะปลาที่เป็นหมันมีการคัดขนาดอย่างสม่ำเสมอ และไม่ควรละพันธุ์ปลาหลายชนิดมารวมกัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรใน 3 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาถึงปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรในอำเภอพร้าว อำเภอสันทรายและอำเภอดอยสะเก็ด ของจังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อทราบถึง ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในอำเภอพร้าว อำเภอสันทรายและอำเภอดอยสะเก็ด ของจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาครั้งนี้สามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

การปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรที่มีการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแบ่งออกเป็น การปฏิบัติด้านการเตรียมบ่อ การปฏิบัติด้านการทำน้ำเขียว การปฏิบัติด้านอาหารและการให้อาหาร การปฏิบัติด้านโรคและการป้องกันรักษา แต่ก็มีบางข้อที่เกษตรกรได้คะแนนน้อยหรือปฏิบัติไม่เหมาะสม คือ เรื่องการใส่ปุ๋ยเพื่อสร้างอาหารธรรมชาติในบ่อเลี้ยงปลาที่เกษตรกรมีการปฏิบัติไม่เหมาะสมมากที่สุด รองลงมา คือ เรื่องการให้อาหารสมทบแก่ปลาที่เลี้ยง และเรื่องการเปลี่ยนถ่ายน้ำในบ่อเลี้ยงปลา ตามลำดับ

จากการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกร พบว่า การปฏิบัติในการเลี้ยงปลาที่เหมาะสมของเกษตรกรขึ้นอยู่กับปัจจัยอิสระ 3 ตัว ซึ่งประกอบด้วยขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา จำนวนปลาที่เลี้ยงในบ่อและการรับข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาจากสื่อมวลชน แสดงว่าเกษตรกรที่มีขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลามาก เกษตรกรที่มีจำนวนปลาที่เลี้ยงในบ่อจำนวนมาก และเกษตรกรที่มีจำนวนครั้งในการรับข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาจากสื่อมวลชนมากต่างก็มีผลดีในทางบวกต่อการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาทั้งสิ้น

ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลามีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกร แสดงให้เห็นว่า ถ้าเกษตรกรมีขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลามากก็จะสามารถเลี้ยงปลาได้หลายรุ่นและจำนวนมากในคราวเดียวกัน ทำให้เกษตรกรมีรายได้จากปลาที่เลี้ยงได้อย่างสม่ำเสมอ จากการทยอยหมุนเวียนขายปลาแต่ละรุ่นได้อย่างต่อเนื่อง แต่เกษตรกรก็ต้องมีการลงทุนที่สูงมากตามไปด้วย ส่งผลให้เกษตรกรมีความท้อแท้ เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติตามคำแนะนำต่างๆ อย่างถูกต้องและเหมาะสม แต่เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่จะเน้นการเลี้ยงปลาแบบพอเพียงเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น ไม่คำนึงถึงรายได้จากการเลี้ยงปลาแต่อย่างใด ดังนั้นเจ้าหน้าที่ประมงควรเน้น

ส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงปลาแบบพอเพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือนในขนาดพื้นที่น้อย มีการลงทุนน้อยเสียก่อนเพราะหากเกิดความผิดพลาดขึ้นจะทำให้เกิดการสูญเสียไม่มากนัก จนเมื่อเกษตรกรสามารถเลี้ยงแบบพอเพียงจนได้ผลดีและมีประสบการณ์ในการเลี้ยงมากขึ้นพอสมควร จึงเน้นจะการส่งเสริมให้พัฒนาเป็นอาชีพต่อไปในอนาคต

จำนวนปลาที่เลี้ยงในบ่อมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรนั้น พบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ นั้นได้รับการสนับสนุนถูกพันธุ์ปลารายละประมาณ 3,000 ตัว เท่ากันแล้ว ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่เหมาะสมเป็นไปตามการส่งเสริมของกรมประมงกับการส่งเสริมให้เกษตรกรเลี้ยงปลาแบบพอเพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือน โดยเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้เลี้ยงใหม่ที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลามาไม่นาน เป็นการเริ่มเลี้ยงจากที่ละน้อยก่อน มีการจัดการที่ง่าย ใช้ทุนน้อย ทำให้มีความเสี่ยงน้อยเช่นกัน และหากสามารถเลี้ยงแบบพอเพียงจนได้ผลดีแล้ว เกษตรกรสามารถจะซื้อลูกพันธุ์ปลามาเลี้ยงเพิ่มเติมด้วยตนเองภายหลังอีก ทำให้จำนวนปลาที่เลี้ยงในบ่อมีจำนวนมากขึ้น และเกษตรกรจะต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะเลี้ยงปลาอย่างจริงจัง มีความกล้าที่จะลงทุนเพิ่มเติมด้วยตนเอง ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรต้องมีการดูแลเอาใจใส่การปฏิบัติในการเลี้ยงปลามากยิ่งขึ้น เนื่องจากยิ่งปลาที่เลี้ยงมีจำนวนมากขึ้นการดูแลจัดการบ่อให้ถูกต้องและเหมาะสมก็จะทำได้ยากขึ้นตามไปด้วย เช่น การจัดการเรื่องการให้อาหารอย่างเพียงพอต่อความต้องการกับจำนวนปลาที่เลี้ยง การจัดการคุณภาพน้ำที่เหมาะสมภายในบ่อเลี้ยงปลาที่มีปลาจำนวนมาก จำนวนปลาที่เลี้ยงในบ่อต้องไม่หนาแน่นจนเกินไป ปลาที่เลี้ยงต้องมีอัตราการเจริญเติบโตที่เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งเกษตรกรล้วนแล้วแต่ต้องมีการปฏิบัติที่ดีและถูกต้องมากกว่าด้วยจึงจะทำให้การเลี้ยงปลาจำนวนมากๆ ของเกษตรกรนั้นประสบผลสำเร็จได้ในที่สุด

ส่วนการรับข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาจากสื่อมวลชนก็เป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรที่มีการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาที่ดี มักจะมีความมุ่งมั่นตั้งใจเป็นอย่างมาก แม้จะเป็นการเลี้ยงการเลี้ยงปลาแบบพอเพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือนแต่การรับข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาเพิ่มเติมก็เป็นสิ่งจำเป็น ทำให้เกษตรกรมีการปฏิบัติที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งจำเป็นที่จะต้องใช้ความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านเท่านั้น ดังนั้นในการเลี้ยงปลาเกษตรกรจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ในวิทยาการที่ทันสมัยในเรื่องการเลี้ยงปลาอย่างต่อเนื่อง ต้องหมั่นศึกษาค้นคว้าและมุ่งแสวงหาข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาที่ทันเหตุการณ์เพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อที่จะนำวิทยาการที่ได้รับจากสื่อต่างๆ มาประยุกต์และปฏิบัติใช้ในการเลี้ยงปลาให้ได้ผลดีที่สุดใน ดังนั้นหน่วยงานของกรมประมงและเจ้าหน้าที่ประมงจะต้องเน้นสนับสนุนด้านการให้ข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาแบบพอเพียงให้เกษตรกรเสียก่อน โดยอาศัยการใช้สื่อต่างๆ เช่น จัดทำรายการโทรทัศน์ วิทยุ การจัดทำเอกสารและวารสารต่างๆ เรื่องการเลี้ยงปลาให้เกษตรกรเกิดความสนใจ

ติดตามได้อย่างต่อเนื่อง เมื่อเกษตรกรมีการปฏิบัติในการเลี้ยงแบบพอเพียงจนได้ผลดีแล้ว เจ้าหน้าที่ก็สามารถพัฒนาให้เกษตรกรมีความรู้ที่ลึกซึ้งเพิ่มเติมภายหลังได้ เจ้าหน้าที่จะต้องหาว่าเกษตรกรต้องการให้จัดหาสื่ออะไรมาให้ จึงจะมีความเหมาะสมกับเกษตรกรและทำให้เกษตรกรเกิดความเข้าใจมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรใน 3 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยขอเสนอแนะการวิจัยดังนี้

1. เรื่องปริมาณการใส่ปุ๋ยพืชสดในบ่อเลี้ยงปลาที่เหมาะสมและเรื่องการใส่ปุ๋ยเพื่อสร้างอาหารธรรมชาติในบ่อเลี้ยงปลาเป็นสิ่งจำเป็น เจ้าหน้าที่ประมงต้องเน้นให้ความรู้เป็นอย่างมาก เนื่องจากเกษตรกรยังมีการปฏิบัติที่ยังไม่เหมาะสม โดยเกษตรกรจะเลี้ยงปลาแบบพอเพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก เกษตรกรจึงควรรู้ว่าการใส่ปุ๋ยนั้นมีประโยชน์ในการเลี้ยงปลาแบบพอเพียงมาก เพราะเกษตรกรจะไม่นิยมให้อาหารสมทบในการเลี้ยงแต่เน้นให้ปลากินอาหารธรรมชาตินั่นเอง ดังนั้นการใส่ปุ๋ยเพื่อสร้างอาหารธรรมชาติในบ่อเลี้ยงให้กับปลาจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง หากใส่ปุ๋ยในปริมาณที่มากเกินไปแล้วอาจส่งผลให้เกิดการเน่าเสียและขาดออกซิเจนของน้ำในบ่อ ถ้าหากใส่ปุ๋ยในปริมาณน้อยทำให้ขาดอาหารในดินค้ำและทำให้เกิดแพลงก์ตอนในบ่อได้ช้าลง ทำให้ปลาในบ่อก็จะเจริญเติบโตช้าตามไปด้วย และการใส่ปุ๋ยจะทำให้ผลผลิตปลาเพิ่มขึ้นจากเดิมมากกว่าการไม่ใส่ปุ๋ยในระยะเวลาการเลี้ยงเท่าๆ กัน ทำให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงปลาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิมได้ ทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มสูงขึ้นเพียงพอกับการบริโภคในครัวเรือน ส่วนผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคเกษตรกรยังสามารถนำไปจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมได้อีกทางหนึ่ง

2. เรื่องการให้อาหารสมทบแก่ปลาที่เลี้ยงนั้นเกษตรกรมีความคิดที่ไม่จำเป็นจึงมีการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม โดยเกษตรกรจะเลี้ยงปลาแบบพอเพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือน และคิดว่าอาหารธรรมชาติในบ่อก็เพียงพอกับความต้องการของปลาแล้ว และเกษตรกรยังมีความรู้ไม่เพียงพอเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างปลาที่ไม่ได้รับอาหารสมทบ กับปลาที่ได้รับอาหารสมทบเป็นประจำว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด จึงทำให้เกษตรกรไม่เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติเท่าที่ควรและคิดว่ายุ่งยาก ดังนั้นควรส่งเสริมโดยเน้นให้เห็นว่าถึงแม้จะเป็นการเลี้ยงแบบพอเพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือน แต่การให้อาหารสมทบแก่ปลาที่เลี้ยงก็仍是สิ่งสำคัญ และเกษตรกรยัง

สามารถหาอาหารสมทบได้โดยการใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นที่หาได้ง่าย ราคาถูก ไม่ว่าจะเป็นผัก / พืชสด ที่ใช้เป็นอาหารสมทบของปลาซึ่งได้จากส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่น ผักบุง เมล็ดธัญพืชต่าง ๆ ปลาขี้ขาว หัวมันและมันเส้น แม้กระทั่งเศษอาหารที่เหลือจากครัวเรือนก็นำมาเป็นอาหารแก่ปลา ได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมแต่อย่างใด จึงไม่ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการขาดแคลนเงินทุนในการเลี้ยงปลาอีกด้วย

3. เกษตรกรส่วนใหญ่มีขนาดพื้นที่เลี้ยงปลาน้อย เนื่องจากการเลี้ยงปลาแบบพอเพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือน ดังนั้นเจ้าหน้าที่ประมงควรเน้นส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงปลาแบบพอเพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือนระยะหนึ่ง (ประมาณ 3 ปี) เป็นการเริ่มต้นจากการเลี้ยงในขนาดพื้นที่น้อยซึ่งมีการเลี้ยงปลาจำนวนไม่มากนักเกษตรกรสามารถเลี้ยงและจัดการได้ง่ายในขั้นต้น และมีการลงทุนไม่สูงมากเสียก่อนจนเกิดความชำนาญ แล้วเจ้าหน้าที่จึงเน้นส่งเสริมการปฏิบัติด้านต่างๆ เพื่อให้เกษตรกรพัฒนาทักษะของตนเองต่อไปและเกิดความชำนาญในการเลี้ยงปลามากขึ้น ทำให้ในอนาคตสามารถเลี้ยงและจัดการการเลี้ยงปลาจำนวนมากขึ้นได้ จนสามารถขายปลาที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนเป็นรายได้เสริมแก่ครอบครัวอีกทาง และเพื่อจูงใจให้เกษตรกรพัฒนาการเลี้ยงเป็นแบบอาชีพหลักในอนาคตต่อไป

4. การรับข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาจากสื่อมวลชน เพื่อที่จะนำวิทยากรที่ได้รับจากสื่อต่างๆ มาประยุกต์และปฏิบัติใช้ในการเลี้ยงปลาแบบพอเพียงให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ดังนั้นหน่วยงานของของรัฐฯ กรมประมงและเจ้าหน้าที่ประมงจะต้องเน้นสนับสนุนด้านการให้ข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาแบบพอเพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือนเพิ่มเติม โดยอาศัยการใช้สื่อต่างๆ ให้เกษตรกรเกิดความสนใจและติดตามได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการเลือกใช้สื่อต่างๆ จะต้องมีความเหมาะสมกับเกษตรกรที่มีการเลี้ยงปลาแบบพอเพียงให้มากที่สุด และต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติเกษตรกรคิดที่ว่า การไปติดต่อเจ้าหน้าที่ประมงเป็นเรื่องลำบากและยุ่งยาก เจ้าหน้าที่ประมงจะต้องมีการนัดหมายเกษตรกรเพื่อให้คำปรึกษาปัญหาเพิ่มเติมในภายหลังแก่เกษตรกร ซึ่งเลี้ยงปลาแบบพอเพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือน อาจจะมีนัดเดือนละครั้งเช่น ทุกวันที่ 5 ของเดือนเป็นต้น โดยใช้ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำแต่ละตำบลให้เป็นจุดพบปะกัน จะทำให้เกษตรกรได้พบปะติดต่อกับทั้งเจ้าหน้าที่ประมงและเพื่อนเกษตรกรด้วยกันเองเพื่อปรึกษาปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ซึ่งจะเป็นการลดช่องว่างระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ลงได้ ส่วนการให้เจ้าหน้าที่ติดต่อกับเกษตรกรเป็นรายบุคคลนั้นย่อมทำได้ยากเนื่องจากเจ้าหน้าที่ประมงในพื้นที่มีจำนวนน้อย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเฉพาะเพียงในเขตพื้นที่อำเภอพร้าว อำเภอสันทรายและอำเภอดอยสะเก็ดเท่านั้น ซึ่งหากมีการทำวิจัยในครั้งต่อไปและมีศักยภาพพอสามารถจะเก็บข้อมูลเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาแบบพอเพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือนของทั้งจังหวัด ได้จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. การวิจัยครั้งนี้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่เลี้ยงปลาเพื่อบริโภคในครัวเรือนแบบพอเพียง จึงอาจจะวิจัยเกษตรกรที่เลี้ยงปลาเป็นอาชีพเปรียบเทียบกับ เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลที่ต่างกันและหากเกษตรกรต้องการพัฒนาการเลี้ยงปลาเป็นอาชีพในอนาคตควรจะเน้นในเรื่องใดมากที่สุด
3. เกษตรกรที่ทำการเก็บข้อมูลในครั้งนี้เป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงปลาทั้งหมด ในการวิจัยครั้งต่อไปอาจสามารถวิจัยกับกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงปลาเปรียบเทียบกับว่ามี การปฏิบัติในการเลี้ยงปลาแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร
4. ในการวิจัยครั้งต่อไปอาจสามารถนำปัจจัยทั้ง 3 ตัว ได้แก่ ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา จำนวนปลาที่เลี้ยงในบ่อ และการรับข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาจากสื่อมวลชน ไปทำการศึกษาและวิเคราะห์อย่างเจาะลึกเพื่อพัฒนาให้งานวิจัยดียิ่งขึ้นต่อไป
5. ในการวิจัยครั้งต่อไปอาจหาว่ามีปัจจัยอื่นๆ อีกหรือไม่ที่มีผลต่อการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรและหากทราบถึงปัจจัยอื่นๆ ประกอบด้วยแล้ว จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาแบบพอเพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือนทั้งหมดได้ดียิ่งขึ้น